

ЦИМАФЕЙ АВИЛИН, ПАМІЖ НЕБАМ І
ЗЯМЛЁЙ: ЭТНААСТРАНОМІЯ [СИМАФЕЙ
AVILIN, BETWEEN THE SKY AND THE EARTH:
ETHNOASTRONOMY]. MINSK: TEHNOLOGIJA
2015, 287 STRANI, FOTOGRAFIJE IN
ILUSTRACIJE.

Do pojava elektrike in večjih naselij so bile zvezde na nočnem nebu enostavno vidne vsem ljudem, danes pa so zaradi osvetlitve za večino prebivalcev mest pogosto že precej redek pojav. Vidnost zvezd nekoč ni bistveno vplivala na življenje, je pa zapustila svojo edinstveno sled v kulturi in nam danes bolj kot vedenje o nekoč znanih zvezdnih imenih sporoča, kakšne so bile nekoč ljudske predstave o zvezdnih svetilih. Poleg terminologije, ki so jo informanti uporabljali, je predmet Avilinovih etnoastronomskih raziskav primerjalno gradivo, ob katerem analizira belorusko etnoastronomsko izročilo v kontekstu z vzhodnoslovanskim in bolj oddaljenim evropskim izročilom.

Knjiga je razdeljena na pet delov, od katerih je vsak razdeljen na več podpoglavij. Prvi del predstavlja zgodovinske vire za astronomsko znanje, med katerimi so vzhodnoslovanske kronike, različni prevodi biblije od 16. do 17. stoletja, astronomsko besedišče in z njimi povezanimi predstavami v poljskih, vzhodnoslovanskih in prevedenih virih od 15. do 17. stoletja, viri iz 18. in 19. stoletja, etnoastronomske raziskave iz 19. stoletja in etnoastronomija druge polovice 20. in začetka 21. stoletja, kjer je predstavljen podroben pregled raziskav vzhodnoslovanskih avtorjev.

Drugi del, ki je tudi najboljšežnejši del knjige, je posvečen nebesnim svetilom, zvezdam, ozvezdjem, planetom, kometom in luni. Avtor začne s pregledom tradicionalnih predstav o zvezdah, ki so bile opisane kot oči, duše in druge metafore, nato pa sistematično

predstavi vsako zvezdno skupino, imena v ljudski kulturi in vzrok oziroma motiv za nastanek imen, ki so pogosto širše prisotna. V tem delu avtor predstavi podpoglavja, poimenovana po ozvezdjih: Rimska cesta, Veliki voz, Plejade, Orion, Druge zvezde in ozvezdja (mali voz, Kasiopeja, Sirius, Severnica idr.), Venera in kometi. K temu delu je avtor na koncu dodal še določitev časa glede na zvezde s podnaslovom elementi tradicionalnega zvezdnega koledarja in sončev ter lunin mrk. Slednja sta v ljudskem razumevanju največkrat predstavljala nevarnost, kot je vojna. Imena vsake zvezde oziroma ozvezdja uvrsti v skupine in prikaže primere iz drugih evropskih tradicij, ki spadajo v isto skupino, npr. orodja (grablje, ralo plug), voz, palica, križ idr.). Podpoglavja so zato kratka, vendar sistematična. Ozvezdje Orion, ki je enostavno opazno na nebu zaradi treh svetlečih zvezd, se v beloruski folklori najpogosteje pojavlja v obliki treh antropomorfnih podob, kot so trije kosci, tri sestre, trije kralji itd. Mnoge podobnosti so v zbranem gradivu s slovenskim izročilom o zvezdnih imenih tako na povsem jezikovnem nivoju, kot tudi na nivoju skupin, v katere uvršča zvezde in ozvezdja glede na imena. Vedno znova se pri zvezdnih imenih kaže, da mnoga med njimi, kot so sito, križ ali kača opisujejo različna ozvezdja in če ni ozvezdja, na katerega se ime nanaša, dobro opisano, je pogosto težko identificirati pravo skupino zvezd.

Tretji del zajema ljudsko astronomijo v folklori, prav tako pa tudi ljudsko astrologijo, verovanja, prerokovanja in magijo o zvezdah. Pri zgodovinskem pregledu poimenovanja 'zvezdar' za astrologa, avtor citira številne srednjeveške slovarje predvsem v slovanskih jezikih. Posebni podpoglavji sta namenjeni tudi semantiki izraza "šteti zvezde" in podobam nebesnih svetil v ugankah.

V četrtem delu so zbrane ljudske predstave o meteorjih, ki se delijo na animistične, kot so grešne duše ali nekrščeni otroci za “letečo zvezdo”, bitja v obliki angelov in leteče kače ter druge predstave, povezane z meteorji.

Zadnji, peti, del vsebuje etiološke predstave o mesecu. V njem avtor razpravlja o luninih lisah, ki so, kot pripovedujejo številne povedke, nastale zaradi bratomornega boja, lahko pa tudi zaradi različnih pregreh posameznikov. Drugo podpoglavje zadnjega dela je namenjeno biblijskim motivom, ki se navezujejo na nastanek lunarnih lis. Knjigo zaključuje 34 zemljevidov razširjenosti posameznih imen v knjigi obravnavanih nebesnih svetil in priloge, v katerih je zbrano različno gradivo: gradivo, ki ga je avtor sam zbral na terenu; gradivo drugih zbirateljev; kakor tudi gradivo iz Polesja, ki je objavljeno v spletnem arhivu. Poleg tega je na enem mestu dodano še gradivo drugih publikacij, ki se nanaša na ozemlje Belorusije, npr. gradivo poljske knjige M. Gladyszowe *Wiedza ludowa o gwiazdach* (Ljudsko znanje o zvezdah 1960).

Knjiga je zelo bogato podkrepljena z literaturo in sprotimi opombami za vsako astronomsko ime, ki ga uporabi. Od slovenskega gradiva se avtor na več mestih sklicuje na članke Matije Valjavca, do katerih je dostopal preko Digitalne knjižnice Slovenije. Škoda je, da ni poznal tudi obsežnih člankov Milka Matičetova. Žal so nekatera imena v knjigi napačno naslovljena kot slovenska, gre pa za zamenjavo s slovaškimi imeni, na kar kaže citiran vir v referencah.

Knjiga Avilina bo prišla prav vsem, ki jih zanima ljudska astronomija, saj je njena vrednost zaradi primerjalnega značaja obravnavanega gradiva širša od zgolj beloruskega gradiva, ki je sicer v središču pozornosti v tej knjigi.

Nejc Petrič, Dublin

SUZANA MARJANIĆ, TOPOI UMJETNOSTI PERFORMANSA: LOKALNA VIZURA [THE TOPOI OF PERFORMANCE ART: A LOCAL PERSPECTIVE]. ZAGREB: DURIEUX, HRVATSKA SEKCIJA AICA, 2017. 542 STRANI, FOTOGRAFIJE.

Suzana Marjanić, višja znanstvena sodelavka na Inštitutu za etnologijo in folkloristiko v Zagrebu, je ena redkih etnologinj na območju nekdanje Jugoslavije, ki se posveča raziskavam performansov. Raziskave izvedbe performansa so sicer aktualne v folkloristiki že vsaj od konca šestdesetih let 20. stoletja. Ben-Amosova odmevna definicija folklore kot “umetniške akcije / komunikacije, ki se odvija v majhnih skupinah” je spodbudila intenzivne raziskave folklornega dogodka kot takega – tudi v (severno)ameriški folkloristiki v zadnjih petdesetih letih v ospredju (v zadnjem času se sicer že čuti odmikanje od njih). Drugače kot v ZDA so bile te v evropski folkloristiki in etnologiji vedno bolj v ozadju in interes raziskovalcev vedno bolj usmerjen k rutinskim, ponavljajočim se praksam in tekstom v širšem družbenem, ne toliko ozkem performativnem kontekstu. Še več, folkloristi se navadno ne ukvarjajo s performansom kot obliko umetnosti in njegovimi širšimi družbenimi implikacijami. Suzana Marjanić v svoji knjigi stori prav to: njene raziskave se ne dotikajo izvedbe folklore, kot bi jo razumeli v ožjem folklorističnem pomenu besede, pač pa v obravnava performanse, ki jih sicer obravnavajo umetnostni zgodovinarji in kvečjemu morda še sociologi.

Avtorica v knjigi *Topoi umjetnosti performansa: lokalna vizura* nadaljuje raziskave, ki jih je začela že s knjigo *Kronotop hrvatskoga performansa: Od Travelera do danas* (2014), le da v tokratni knjigi, v nasprotju s prejšnjo, njen fokus ni več na kontekstu časa